

Határszálen hányódva-vetődve
A menedékkérők és emigránsok helyzete Ukrajnában
(Rövidített változat)

Copyright © 2010 Human Rights Watch
All rights reserved.
Printed in the United States of America

Human Rights Watch
350 Fifth Avenue, 34th floor
New York, NY 10118-3299 USA
Tel: +1 212 290 4700, Fax: +1 212 736 1300
hrwnyc@hrw.org

Poststraße 4-5
10178 Berlin, Germany
Tel: +49 30 2593 06-10, Fax: +49 30 2593 0629
berlin@hrw.org

Avenue des Gaulois, 7
1040 Brussels, Belgium
Tel: + 32 (2) 732 2009, Fax: + 32 (2) 732 0471
hrwbe@hrw.org

64-66 Rue de Lausanne
1202 Geneva, Switzerland
Tel: +41 22 738 0481, Fax: +41 22 738 1791
hrwgva@hrw.org

2-12 Pentonville Road, 2nd Floor
London N1 9HF, UK
Tel: +44 20 7713 1995, Fax: +44 20 7713 1800
hrwuk@hrw.org

27 Rue de Lisbonne
75008 Paris, France
Tel: +33 (1) 43 59 55 35, Fax: +33 (1) 43 59 55 22
paris@hrw.org

1630 Connecticut Avenue, N.W., Suite 500
Washington, DC 20009 USA
Tel: +1 202 612 4321, Fax: +1 202 612 4333
hrwdc@hrw.org

Web Site Address: <http://www.hrw.org>

Összefoglaló

Amikor közöltem, hogy menedéket kérek, [a szlovák határőr] igennel válaszolt, de visszavitt bennünket az [ukrajnai] határhoz... Az első éjszakát [a visszatérés után] a határzónában töltöttem. Az emberek ütöttek-verték. Eledelt kértem. A határőrök elküldtek a francba... A mellkasomba... a számba és a hátamba ütöttek. A földre estem, ahol tovább vertek.

- Pakisztáni menedékkérő beszámolója az Ukrajnában kapott bánásmódról, miután Szlovákiából 2010. május 21-én deportálták.

2010. január 1-én visszafogadási megállapodás lépett érvénybe az Európai Unió és Ukrajna között, amely az Unióba Ukrajna felől lépő, harmadik országbeli személyek visszatérését szabályozza. A visszafogadási megállapodások az Európai Unió menedékre és migrációra vonatkozó ún. externalizálási stratégiájának sarokkövét alkotják. E stratégia lényege, hogy a migránsok és menedékkérők Európai Unióba történő folyamatát feltartóztassa azáltal, hogy a migránsokért és menedékkérőkért való felelősséget az Unió szomszédos országaira hárítsa, ez esetben Ukrajnára. Az ilyen megállapodások azonban azt feltételezik, hogy a befogadó állam a küldő államéhoz hasonló bánásmódot és a jogok tiszteletben tartását biztosítja. A valóság pedig nem éppen ilyen... erről szól ez a jelentés.

Ukrajna hiányos menedékrendszere teljes mértékben képtelen volt elismerni vagy biztosítani 2009. augusztusa és 2010. augusztusa között a menekültek védelmét, és e jelentés megírásakor az akkoriban még feldolgozásra váró igények kezelésében kialakult elmaradással küszködött. Ukrajna nemcsak képtelen vagy vonakodik a menekültek és menedékkérők számára hatékony védelmet biztosítani, hanem bizonyos, a szomszédos Európai Unió országokból visszaküldött migránsokat kínzásban és egyéb embertelen, megalázó bánásmódban részesített.

Az EU és Ukrajna között létrejött visszafogadási megállapodás általános eljárást ír elő a visszatérítettekkel kapcsolatosan, beleértve egy gyorsított eljárást a határszélen elfogott személyekre vonatkozóan. Azonban a megállapodás az emberi jogok védelmét túlságosan felületesen kezeli, mindössze egy kitételben szögezve le, hogy a megállapodás egyetlen előírása sem engedi meg a feleknek, hogy a menekültjogban vagy emberi jogokra vonatkozó törvényekben lefektetett kötelezettségeiket megszegjék.

A visszafogadási megállapodás érvénybe lépését megelőző öt év során, illetve azt követően is, az EU millió eurókat fektetett be Ukrajna kapacitásába, hogy a migránsok és menedékkérők szabálytalan érkezését rendezze az Unióval. Míg a kapacitásépítő alapok néhány forrástkiutaltak ugyana menedéki eljárásokra, a menedékkérők és menekültek fogadására és integrációjára, ezen támogatás összege eltörpül a pénzek mellett, amelyeket az EU az ukrajnai határőrzés megerősítésére és a szabálytalan migránsok elfogását, őrizetbe vételét és deportálását célzó képességének erősítésére folyósított. Míg Ukrajna felvállalta a migránsok fogvatartására szolgáló központok építését és renoválását, úgy tűnik, képtelen, illetve nem hajlandó megfelelően ellátni a jelenleg őrizetbe vett migránsokat, és felszámítja nekik a saját őrizetbe vételük és a létesítmények közötti szállításuk költségét.

Mivel az EU visszafogadási megállapodás alkalmazási előírásai e jelentés megírásakor még nem kerültek véglegesítésre, a megállapodás formális hatályba lépését követő kilenc hónapon át, a szomszédos EU-országok informálisan jártak el a kétoldalú visszafogadási megállapodások értelmében, a kilencvenes évek közepe tájától. E bilaterális megállapodások értelmében, a Lengyelország, Szlovákia és Magyarország területére engedély nélkül lépő migránsok rövid úton visszaküldhetők, ha az átkeléstől számított 48 órában fogják el őket.

Az Ukrajnában, Szlovákiában és Magyarországon meginterjúvolt 161 menekült, migráns és menedékkérő közül 50-en állították, hogy visszairányították őket Szlovákiából és Magyarországról. Legtöbbjük azt nyilatkozta, hogy az illető országokba való érkezésükkor menedéket kértek, azonban kéréseiket figyelmen kívül hagyták, és kurtán kiutasították őket. Ez a gyakorlat sérti a jogerős Emberi Jogok Európai Egyezményében biztosított menedékkérésre való jogot. Szlovákia és Magyarország is küldött vissza kísérő nélkül gyermekeket Ukrajnába, megszegve nemzetközi kötelezettségüket a gyermekek védelmével kapcsolatosan.

Sem Szlovákia, sem Magyarország nem teszi lehetővé a visszatérítettek független monitorozását, és egyikük sem biztosít hatékony orvoslátot, amely a visszatérő migránsokat megvédi a rossz bánásmóddal szemben. A Szlovákiából vagy Magyarországról történő deportálás elleni fellebbezés benyújtásának nincs felfüggesztő hatálya a visszatérítésre nézve. A visszatérítettek még minimális tájékoztatást sem kaphatnak a letartóztatással és visszaküldéssel kapcsolatosan. A gyakorlatban, a szlovák és a magyar határőrség gyakran ravaszul meggyőzi a migránsokat arról, hogy nem küldik vissza őket, és a migránsokat olyan papírok aláírására kényszeríti vagy veszi rá, melyeket nem értenek, ahhoz, hogy utána Ukrajnába szállítsák vissza őket.

Az Ukrajnába vélhetően szabálytalanul érkező és Szlovákiában, illetve Magyarországon lefogott harmadik országbeli migránsok száma folyamatosan csökken 2008 óta, a benyújtott menedék iránti kérelmek számával együtt. Szlovákia 978, Ukrajna felől érkező migránst fogott el 2008-ban, 563-at 2009-ben, és 203-at 2010. január és június 30 között. Döntő többségüket Ukrajnába deportálták: 691-et 2008-ban, 425-öt 2009-ben és 140-et 2010 első hat hónapjában. A többit nem küldték vissza, beleértve azokat is, akiket befogadtak a menedékeljárásba. Magyarország 425 migránst deportált Ukrajnába 2008-ban, 284-et 2009-ben, és 164-et 2010. január és augusztus 31. között. Ugyanakkor Magyarország 555 Ukrajnából érkező migránst fogadott be a menedékeljárásba 2008-ban, 152-t 2009-ben és 21-et 2010-ben augusztus 31-ig. A harmadik országbeli migránsok visszatérítése Ukrajnába szinte kizárólag gyorsított eljárással történt.

A Human Rights Watch emberjogi szervezet által meginterjúvált, Szlovákiából és Magyarországról visszaküldött migránsok több mint fele állítja, hogy Ukrajnába való visszatérésük után verésnek és egyéb fizikai bántalmaknak volt kitéve. Bizonyos migránsok és menedékkérők, beleértve gyermekeket is, hitelt érdemlően számoltak be az Ukrán Határőrség őrizetében töltött idejük alatt a kihallgatás közben elszenvedett kínzásokról. Állításaik szerint, az ukrán civilruhás hatóságok elektrosokknak vetették alá őket a csempész-hálózatokról szóló faggatások során. Egy iraki férfi így számol be a 2010. április végi letartóztatása után az ukrán határőrség előtti kihallgatásáról:

Barbár bánásmódban részesítettek. Ütöttek-vertek, és ócsároltak minket. Engem elektrosokk alá is vetettek. A fülemlen sokkoltak. Beismertem, hogy át akartam kelni a határon, és hogy csempészték minket. Négy személy volt jelen és egy tolmács. Azt állították, hogy a biztonsági szervezet tagjai, de civilben voltak. A tolmács iraki személy volt. Azt hittem, megáll a szívem. Egy széken ültem. Mindent bevallottam, de csak nem akarták abbahagyni a kínzást.

Noha a Human Rights Watch nem gondolja, hogy a migránsok kínzása jellemző Ukrajnában, a jelentésben bemutatott vallomások arról tanúskodnak, hogy bizony előfordul. Sok migráns, akit nem kínoztak, mégis azt állította, hogy verésben, rúgásban, éheztetésben vagy egyéb embertelen vagy megalázó bánásmódban volt része. Mindezen visszaélésekre egy félelemmel jellemzett hangulatban kerül sor, melyben az áldozatok félnek a visszaélések feljelentésétől, és az elkövetőket nem vonják felelősségre.

A migránsok őrizetbe vétele

Minden egyes létesítményben a hatóságok látható előkészületeket tettek a fogvatartási központok szépítésére a Human Rights Watch látogatása előtt. A külső retusálásoknál, mint például friss festékrétegeknél, nagyobb aggodalomra adnak okot a hallott vallomások a fogva tartottak megfélemlítéséről a Human Rights Watch kutatóival folytatott interjúk kapcsán, valamint annak jelei, hogy bizonyos őrizetteket áthelyeztek, elbocsátottak vagy elrejtettek azért, hogy a velünk való találkozásukat megakadályozzák.

Ezek mellett, a migránsok fogvatartásának fizikai kondíciói Ukrajnában valóban láthatóan javultak az előző, az ukrán migráns-őrizeti központokról szóló *On the Margins: Rights Violations against Migrants and Asylum Seekers at the New Eastern Border of the European Union (Határszáraz: A migránsok és menedékkérők jogainak megsértése az Európai Unió új keleti határain)* c. jelentésünk kiadásától eltelt öt év alatt. A 2005-ös évi jelentés bizonyítékokat fogalmazott meg az ukrán migráns-őrizeti központokra jellemző hiányosságokról, beleértve a zsúfoltságot, nem-higiénikus felszereléseket, szegényes ételmezést és a felfrissüléshez, természetes fényhez és egészségügyi ellátáshoz való korlátozott hozzáférést. Noha a fenti aggodalmak közül sokat kezeltek, a migráns-fogvatartási központokban továbbra is komoly problémákkal találkozunk, mint például a rossz bánásmód, a fogvatartottak számára elérhetetlen menedékeljárás, gyermekek fogvatartása, rokonságban nem lévő férfiak és nők egy helyiségben való tartása, gyermekek és felnőttek egy helyen való tartása, korrupció, összességében önkényes, aránytalan fogvatartás.

A 2010-ben meglátogatott létesítmények mindegyikét tiszta és rendezett állapotban találtuk, és a látogatásunk alkalmával egyikre sem volt jellemző a zsúfoltság. Tulajdonképpen, a fogvatartási központok közül, melyeket a Human Rights Watch kutatói 2010. júniusában látogattak meg, legfeljebb félig voltak megtelve, egyesek pedig üresek voltak.

A legtöbb helyen, a meginterjúvott fogvatartottak többsége nem panaszkodott a higiénia hiányára vagy a zsúfoltságra. A legtöbb panasz az ételmezés minőségét és mennyiségét, az ügyvédekhez, telefonhoz, internethez és televízióhoz való hozzáférés hiányát marasztalta el. „Egyesek jók, mások rosszak,” hangzott a tipikus válasz, amikor a Human Rights Watch a jelenlegi és régebbi fogvatartottakat a központ őrői és személyzete részéről tapasztalt bánásmódról érdeklődött. A legtöbb állítás a migráns-fogvatartási központok őrői részéről tapasztalt rossz bánásmódra vonatkozóan kiabálásról, taszításról, rasszista jelzők hangoztatásáról panaszkodott, amit néha az őrök ittasságának vagy dühbe gurulásának tulajdonítottak.

Ukrajna Speciális Felszereltségű Létesítményeinek nevezett rövidtávú fogvatartási központjai, amelyekben az állami határőrségi szolgálat a migránsokat az elfogatást követő pár órában fogvatartja, a legrosszabb őrizeti kondíciókról és a fogvatartottakkal szembeni bánásmódról árulkodnak, a volt őrizettekkel folytatott interjúk alapján. A feltételek folyamatosan javulnak, amint a migránsokat ezekből szintén a határőrségi szolgálat hatáskörébe tartozó Ideiglenes Őrizeti Létesítményekbe szállítják, ahonnan a migránsok a belügyminisztériumhoz tartozó Migráns Elhelyezési Központokba kerülnek, melyekben jobb kondíciókban és bánásmódban részesülnek.

A Human Rights Watch által meginterjúvott, előzőleg fogvatartott migránsok a 2010. júniusában végiglátogatott tiszta és tágas létesítményekről úgy számoltak be, mint amelyek 2009 végéig még piszkosak és túlszűfoltak voltak.

Noha a migránsok fogvatartása legfeljebb hat hónapra korlátozódik, sok migráns tehetetlenül túri, hogy fogvatartása jogosságának megtámadásában akadályoztatja az ukrán bíróságok súlyos túlterheltsége, amely miatt az ügyeik kivizsgálására általában nem kerülhet sor hat hónapnál korábban. Számos esetben számoltak be a migránsok arról, hogy noha hat hónapra szóló fogvatartási parancsot állítottak ki ellenük, nem kerültek bíró elé és nem volt alkalmuk a fogvatartást megfellebbezni. Sokan, gyermekek is, mondták el, hogy a határőrök a teljes hathónapos fogvatartással fenyegették őket, hacsak nem hajlandók kenőpénzt fizetni.

Az ukrán jogban semmi nem tiltja meg a hatóságoknak, hogy a migránsokat röviddel a szabadon engedés után ismét elfogják, és újabb hat hónapra őrizetbe vegyék. A Human Rights Watch számos olyan migránssal találkozott, aki megjárta a többszörös őrizetbevétel kálváriáját.

Az Ukrajnában fogvatartott migránsok számára nem biztosított a konzisztens, előrelátható hozzáférés bíróhoz vagy egyéb hatósághoz, illetve a jogi képviselőhez, melynek segítségével megfellebbezhetik a fogvatartást. Továbbá, általában a migránsok vagy menedékkérők őrizetbe vételének szükségességét nem mérik fel egyénileg, amint a nemzetközi jog megköveteli. Ezért, a Human Rights Watch azt a következtetést fogalmazta meg, hogy Ukrajnában a migránsok fogvatartása néha önkényes, ezért sérti az Ukrajnára nézve kötelező nemzetközi előírásokat.

Ukrajna diszfunkcionális menedékügyi rendszere

Noha 2010. augusztusában a menedékeljárás formálisan újraindult a 2009. augusztusi kormányváltási hatalmi vita kitörését követő merevség után, a rendszer alapvetően romlott

marad. A menedékrendszert 10 év alatt nyolcszor szervezeték át, és minden egyes átmenet hiányokat szült a védelmet illetően.

Mind a két évben, 2007-ben és 2008-ban, 2.155 kérelmet nyújtottak be, a Nemzetiség- és Vallásügyi Állami Bizottság szerint. Ez a szám 1.233-ra csökkent 2009-ben. A Nemzetiség- és Vallásügyi Állami Bizottság menedéket biztosított 33 személy számára 2007-ben, 125 számára 2008-ban, és 126 számára 2009. augusztusáig, amikor is a menedékbiztosítási engedélyezést elvesztette. 2009. decemberében, Ukrajnában 2.334 elismert menekültet számoltak, amelynek több mint fele afgán személy.

Míg az Állami Nemzetiség- és Vallásügyi Bizottság és a Regionális Migrációügyi Szolgálat többé nem jogosult menedéket biztosítani, a menedék iránti kérelmeket sorozatosan visszautasították. A legtöbb menedék iránti kérelmet procedurális elfogadhatatlanság vagy vélhető alaptalanság okán a kérelem alapos érdemi elbírálása nélkül.

A menedékrendszer működését gátló komoly akadályt az állami határőrség hivatalnokainak a kudarc képezi, hogy az őrizetbe vett menedékkérők kérelmet a Regionális Migrációügyi Szolgálathoz benyújtsák. A határőrség felügyelete alóli ideiglenes őrizeti létesítményekből a menedék iránti kérelmük migrációügyi szolgálat általi elfogadása okán kiengedett személyek száma dramatikusan csökkent a 2008-as évi 1.114-es számról a 2009-ben jegyzett 202-re. A 2009-ben benyújtott menedék iránti kérelmek számának legnagyobb mértékű csökkenése a nyugati ukrán határmenti Zakarpattia oblasztnál figyelhető meg, ahol több menedékkérőt tartottak vissza, mint más helyeken, pl. Kijevben.

A Human Rights Watch által meginterjúvolt menedékkérők arról panaszkodtak, hogy a Regionális Migrációügyi Szolgálat menedékeljárási interjúi felületesek voltak, a tolmácsok gyakran nem rendelkeztek a megfelelő képességekkel, és az interjúkat levezető személyek néha durvaságot és előítéletet tanúsítottak. Egy afgán, aki előttünk úgy tűnt, elfogadható kérelmet nyújtott be, azt állította, hogy az interjút vezető személy az interjú alatt ezt közölte vele: „100 százalék, hogy elutasítanak.”

A menedékrendszerben elterjedt a korrupció. A menekültek elismerésére azért kerülhet sor, mert megvásárolták a védelmüket, és sok menedékkérő mondta el, hogy le kellett fizetnie a migrációügyi hivatalnokokat, hogy a menedékeljárásban részt vehessen, a menedékeljárási kihallgatáson tolmácsot biztosítsanak számára, vagy okiratokat megszerezzen. Fontos jogi hiányosságok is észlelhetők, mint például az ukrán menedékjogban a kiegészítő védelem előírásának hiánya, amellyel a fegyveres összetűzésből származó általános erőszak

elől menekülőket megvédenék. Következésképpen, a szomáliaiak nem kapnak menedéket Ukrajnában. Számos szomáliai fokozott rasszista erőszak kockázatával szembesül Ukrajnában, és sokan közülük jelezték, hogy nincs más választásuk, mint hogy megkíséreljenek belépni az EU területére, védelmet keresve. A menedékjog nem tartalmaz előírásokat a csempészet áldozatainak védelmére.

Kísérő nélküli gyermekek

A kísérő nélküli gyermekek elé különösen nehéz akadályok hárulnak a menedékeljáráshoz és dokumentációhoz való hozzáférésük útján, mivel kérelmet csak jogi képviselővel nyújthatnak be, és bizonyos régiókban a hatóságok megtagadják számukra a jogi képviselő kinevezését. Egyetlenegy eset ismert, melyben kísérő nélküli gyermeknek menekültstátuszt biztosítottak. A döntéshozatal lassú, és sok gyermek felnőtt válik, mielőtt menedék iránti kérelmüket elbírálnák, ami aláássa a kérelmüket.

Ami rosszabb, a határőrök hetekre az eufemisztikusan „hálóépületnek” nevezett börtönszerű létesítményben tartják fogva a gyermekeket. A határőrség ezzel veszélyezteti a gyermekek biztonságát, mivel rokoni kapcsolatban nem álló felnőttekkel zárják össze őket, sőt a lányokat a fiúkkal és férfiakkal.

A kísérő nélküli migráns gyermekek számára gyakran elérhetetlen az államilag támogatott szállás és ellátás. Többségük a honfitársaikkal osztja meg a lakást, és fizeti a lakbért. Egyeseknek nem áll módjukban a napi kiadásokat fizetni, ezért házi vagy egyéb munkára kényszerülnek. A menedékkérőknek kialakított központokban lakók rokoni kapcsolatban nem álló felnőttekkel kerülnek egy helyre, ami a visszaélés veszélyének teszi ki őket. A kísérő nélküli gyermekek ritkán kerülnek iskolába, és legtöbbjük itt-ott látogat nyelvtanfolyamokat.

Nincs előírás a korosztály megállapítására, és bizonyos hivatalnokok kétségbe vonják a gyermekek kiskorúságára vonatkozó nyilatkozatát, ehelyett felnőttként regisztrálva őket. Mások a fogvatartás fenyegetésével arra kényszerítik a gyermekeket, hogy felnőttnek nyilatkozzák magukat. Következésképpen, bizonyos gyermekeket hat hónapig is fogva tartanak. Az Ukrajnában tapasztalt rettenetes bánásmód ellenére, Szlovákia és Magyarország is visszaküldött kísérő nélküli gyermekeket a visszafogadási megállapodásaik keretében. A gyakorlatban, őket ugyanazon alapon küldték vissza, mint a felnőtteket, tekintet nélkül a sebezhetőségükre és védtelenségükre Ukrajnában. Egyes visszaküldött gyermekek rossz bánásmódról, kínzásról és önkényes fogvatartásról panaszkodtak, amellyel az ukrán hatóságok illették őket.

Refoulement

Ukrajnában a refoulement veszélyének való legnagyobb kitéttiség - egy menekült erőszakos visszaszolgáltatása - a kiadatási kérések eredményeképpen alakult ki. A nemzetközi és hazai jogba foglalt világos visszaküldési tilalom ellenére, Ukrajna 2006. február 14-én, tíz üzbék személyt szolgáltatott vissza erőszakosan Üzbekisztánba visszaküldési kérelmekre, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) ellentétes kérése ellenére. . A kész tények után, 2006. májusában, az igazságügyi minisztérium jogi véleményben nyilatkozta, hogy a deportálás illegális volt. A Human Rights Watch 2010. júniusi látogatása során, négy üzbek személy volt a származási országukból származó kiadatási kérés tárgya, és a menedék iránti kérelem különböző fázisaiban voltak, illetve az Ukrajnában elutasított menedék iránti kérelmüket fellebbezték.

Az UNHCR írt arról, hogy Ukrajna a refoulement vétségét követte el 12 személy ellen 2008-ban és 16 személy ellen 2009-ben. Az UNHCR közölte a Human Rights Watch-csal, „Továbbra is nézeteltérésünk van a főügyésszel az UNHCR számára fontossággal bíró személyekkel szembeni kiadatási eljárás alkalmazása kapcsán.”

Javaslatok a magyar és a szlovák kormányok részére

- Ne szolgáltatassák vissza a menedékkérőket Ukrajnába, és mindenkor biztosítson hozzáférést a menedékeljáráshoz az elfogott idegenek számára. Tájékoztassák őket arról, hogy joguk van menedéket kérni írásban és szóban, hozzáértő tolmács segítségével.
- Függesszék fel az elutasított menedékkérők és migránsok visszaszolgáltatását Ukrajnába mindaddig, amíg független jelentések megerősítik, hogy a visszaküldötteket méltányos és emberséges módon kezelik.
- Függesszék fel a kísérő nélküli gyermekek és más sebezhető csoportok tagjainak visszafogadását Ukrajna felé, mivel az ország nem képes számukra védelmet nyújtani. Ha egyes személyek kiskorúsága bizonytalan, biztosítani kell számukra a kedvezőbb életkor feltételezését.
- Módosítsák a jogszabályt úgy, hogy az összes fellebbezés felfüggesztő hatályt szerezzen a kiadatási döntésekre nézve. Biztosítsák, hogy minden elfogott és deportálandó idegen értesüljön a saját törvényes fellebbezési jogáról, valamint az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság ezen jogáról és hozzáférjen ügyvédekhez és nem-kormányzati szervezetekhez.
- Mindenkor tegyék lehetővé a független megfigyelést a határőrségen, különösen a gyorsított eljárásnak kitett visszaküldések esetén.

Visszafogadás a szomszédos EU-országokba

Az Ukrajnából érkező, Szlovákiában és Magyarországon elfogott migránsok száma, valamint az Ukrajnába visszaküldöttek száma folyamatosan csökkent az elmúlt években.

	Az Ukrajnából érkező, elfogott migránsok száma		Az Ukrajnába deportált migránsok száma ¹
Szlovák Köztársaság	2008	978	691 ²
	2009	563	425 ³
	2010 (január – június)	203	140 ⁴
Magyarország	2008	980	425 ⁵
	2009	436	284 ⁶
	2010 (január – augusztus)	185	164 ⁷

A fenti számok jelzik, hogy az ukrajnai nyugati határ végrehajtó kapacitásának megerősítését célzó erőfeszítések sikeresek. Valószínű, hogy az EU kiaknázza ezt a sikert az EU-Ukrajnai visszafogadási megállapodásban, amely 2010. január 1-én lép érvénybe. Azonban a jelentés írásakor, az alkalmazási előírások még nem kerültek véglegesítésre, és az ukrajnai, magyarországi, lengyelországi és szlovákiai határőrök továbbra is informálisan jártak el a kilencvenes évek közepétől érvényes kétoldalú egyezmények szerint.⁸

¹ Those not deported were permitted to stay in either country, including because they entered the asylum procedure. Hungary admitted 555 migrants who entered from Ukraine into the asylum procedure in 2008, 152 in 2009, and during the first eight months of 2010. Slovakia could not provide us with separate figures on how many migrants were permitted to stay because they entered the asylum procedure.

² a deportáltakból 670 harmadik országbeli.

³ a deportáltakból 399 harmadik országbeli.

⁴ a deportáltakból 125 harmadik országbeli.

⁵ a deportáltakból 260 harmadik országbeli.

⁶ a deportáltakból 98 harmadik országbeli.

⁷ a deportáltakból 17 harmadik országbeli.

⁸ A Szlovák Köztársaság belügyminisztériumi hivatalnokai arról számoltak be a Human Rights Watch-nak, hogy a bilaterális megállapodást az EU-megállapodással párhuzamosan alkalmazták, mivel az EU-megállapodás nem zárja ki a párhuzamos alkalmazást, és nem tartalmaz a bilaterális megállapodással ellentétes előírásokat. Továbbá azt is elmondták, hogy ugyanaz

A bilaterális egyezmények értelmében, a Lengyelországba, Szlovákiába és Magyarországra engedély nélkül belépő, elfogott migránsok rövid úton visszaküldhetők, ha az átkelés után 48 órán belül fogják el őket.⁹ A fellebbezés benyújtásának Szlovákiában és Magyarországon nincs felfüggesztő hatása a visszaküldésre, és a visszaküldöttek nincs hozzáférése a letartóztatással és visszaküldéssel kapcsolatos minimális tájékoztatáshoz sem. A gyakorlatban, a Human Rights Watch megállapította, hogy a migránsokat gyakran ravaszul meggyőzték arról, hogy nem küldik vissza őket, olyan papírok aláírására kényszerítették, melyeket nem értettek, és nem mindig biztosították számukra a lehetőséget, hogy kapcsolatba lépjenek ügyvéddel, nem-kormányzati szervezettel vagy az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságával.

Az EU-Ukrajna közötti visszafogadási megállapodás értelmében, az EU államnak, amely harmadik országbeli idegent vagy hontalan személyt Ukrajnában szándékozik visszaküldeni, nem kell bizonyítania a személy nemzetiségét, hanem csak a tényt, hogy a migráns illegálisan lépett át közvetlenül Ukrajnából az EU-ba. Jegy vagy utaslista elegendő bizonyíték. A kevésbé meggyőző bizonyítékok (melyet Ukrajnának jogában áll kivizsgálni és 20 napon belül megfellebbezni) körébe tartoznak a tanúvallomások, ukrainai nyugták, számlák stb. A migránstól származó bizonyítéki kizárólag akkor elégséges, ha bírósági vagy adminisztratív eljárás keretében nyújtják.¹⁰

Az EU-Ukrajna közötti visszafogadási megállapodásban előírt gyorsított eljárás értelmében, a határőröknek be kell bizonyítaniuk, hogy a migráns közvetlenül Ukrajnából érkezett.¹¹ Az EU-államnak a kérelmet a harmadik országbeli polgár vagy hontalan személy elfogatását követő két napon belül kell megküldeni, amire Ukrajnának két napon belül kell választ adnia.

az eljárás Lengyelországban is. A Human Rights Watch interjúja Jana Jurickovával, a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériumának Nemzetközi Együttműködésért Felelős Osztályáról, Pozsony, 2010. szeptember 10.

⁹ A Magyarország-Ukrajna közötti Visszafogadási Megállapodás 7. cikke, 1. része és a Szlovákia-Ukrajna közötti Visszafogadási Megállapodás 6. cikke, 1. része előírja: „Mindkét fél visszafogadja a harmadik országbeli polgárokat vagy hontalan személyeket, akik területükről illegálisan lépték át a közös országhatárt. Amennyiben az illető személy illegális közös határátkelésétől számítva kevesebb mint 48 óra telt el, a visszafogadó Fél a személyt előzetes értesítés és szükségtelen formások nélkül visszafogadja.”

¹⁰ A 3B melléklet feljegyzi: „Hivatalos nyilatkozatok, különösen a Kérelmező Állam határőrségének személyzete és más tanúk részéről, akik tanúskodhatnak a határt átlépő személyről; okiratok, bizonylatok és bármilyen típusú számlák (pl. hotelszámla, orvosi/fogorvosi rendelési kártyák, köz-/magánintézményekben való belépők, gépkocsi-bérlési szerződések, hitelkártya-bizonylatok stb.), amelyek egyértelműen mutatják, hogy az érintett személy a Kérelmező Állam területén tartózkodott; információ, amely mutatja, hogy az érintett személy igénybe vette futár vagy utazási iroda szolgáltatásait; az érintett személy hivatalos nyilatkozata bírósági vagy adminisztratív eljárásban.” Megállapodás az Európai Közösség és Ukrajna között a személyek visszafogadásáról, CE/UA/READ/en 1, in „A Tanács Határozata az Európai Közösség és Ukrajna között a személyek visszafogadásáról szóló Megállapodás aláírásáról”, 9312/07, az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel, 2007. június 5.

¹¹ Megállapodás az Európai Közösség és Ukrajna között a személyek visszafogadásáról, CE/UA/READ/en 1, 5. cikk 3. bekezdés, in „A Tanács Határozata az Európai Közösség és Ukrajna között a személyek visszafogadásáról szóló Megállapodás aláírásáról”, 9312/07, az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel, 2007. június 5.

A kérelmező államnak továbbra is fel kell mutatnia bizonyítékot az Ukrajnából való közvetlen kilépésre, azonban a gyorsított eljárás keretében, a hivatalos nyilatkozatok „az illetékes határőrségi személyzet részéről, aki tanúskodhat arról, hogy az érintett személy a határt közvetlenül a Kérelmezett Országból lépte át a Kérelmező Ország területére” elegendők.¹² Ukrajnának 20 nap áll rendelkezésre arra, hogy a bizonyítékot kifogásolja, illetve elfogadja.

Szlovákia

A Szlovákiából visszafordított migránsoknak a Human Rights Watch részére eljuttatott leggyakoribb panaszai közé tartozik, hogy menedékjogi kérelmeiket figyelmen kívül hagyták, illetve felületesen kezelték, hiszen feltartóztatásuktól számított néhány órán belül vissza is küldték azokat, így kevés lehetőségük volt arra, hogy bármire is hivatkozva az országban maradhassanak. Bár volt példa jogsértő bánásmódra, számos migráns szerint a szlovák határőrök megfelelően jártak el velük szemben.

A legtöbb, az EU-ból hazaküldött migráns bevallása szerint, akiket a Human Rights Watch Ukrajna területén meginterjúvált, Szlovákiában kerültek visszafordításra. Az ukrán hivatali személyek hipotéziseinek megfelelően a Szlovákiából való visszafordítottaknak nagyobb száma azzal magyarázható, hogy a szlovák határvidék egyes részei hegyvidéken helyezkednek el, míg a lengyel és a magyar határ nem, így sokkal nagyobb lehetőség van az elfogás elkerülésére.¹³

A Human Rights Watch 36 Szlovákiából visszatérített migráns beszámolóját gyűjtötte össze, ezek közül kettőt 2008-ban, 10-et 2009-ben, 24-et 2010 első öt hónapjában térítették vissza, az EU és Ukrajna közötti visszafogadási egyezmény hivatalos hatályba lépését követően.¹⁴ Az Ukrajnába visszaküldött migránsok 36 beszámolójából 25-ben találjuk azt, hogy Szlovákiában kértek menedékjogot – gyakran könnyes könyörgések és védekezés formájában – de a szlovák hatóságok figyelmen kívül hagyták a kérésüket. Interjút készítettünk ugyanakkor egy személlyel, akit bevettek a menedékjogi eljárásba azt követően, hogy Ukrajnán keresztül Szlovákia területére lépett.¹⁵

¹² Megállapodás az Európai Közösség és Ukrajna között a személyek visszafogadásáról, CE/UA/READ/en 1, 3B Melléklet, in „A Tanács Határozata az Európai Közösség és Ukrajna között a személyek visszafogadásáról szóló Megállapodás aláírásáról”, 9312/07, az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel, 2007. június 5.

¹³ Határőr-hivatalnokokkal készített interjú, Mukachevo, 2010. június 18. Ugyanezt a nézőpontot támasztották alá a pozsonyi és budapesti határőr-szolgálati és belügyminisztériumi hivatalnokok.

¹⁴ A meginterjúvált személyek száma ennél kisebb, hiszen néhány interjúalany többször is átlépte a határt.

¹⁵ Human Rights Watch interjú S-110, Humenné reception center, Szlovákia, 2010. június 23.

Számos migránsi beszámoló érkezett a Human Rights Watch részére, mely a külföldi állampolgárok ügyeit rendező szlovák rendőrségi szervezetek bánásmódjáról szól. Megjegyzéseikben egyaránt találunk megfelelő és kedves bánásmódra utalókat, az egyik migráns széles mosollyal és hüvelykujjainak felemelésével¹⁶ jelezte ez irányú véleményét, ugyanakkor verési és bántalmazási történeteket is. Egy ilyen utóbbi beszámoló egy 20 éves pakisztáni állampolgártól származik, és azzal kezdődik, hogy a határátlépéstől számított 10 percen belül letartóztatták:

Egyedül voltam. 2009. december 24-e volt. Egy szlovák őr a szart is kiverte belőlem. Estétől reggelig megállás nélkül vert. Először, amikor elfogtak, egy katona a társai előtt vert meg, aztán fogdában is megverték. És mind katonai egyenruhát viseltek. Aztán átvittek egy másik szobába, ott egy számítógép is volt, és egy civil ruhás ember is megvert. Gumibotot és nadrágszíjakat használtak, ütöttek, vertek, dobtak egyiktől a másikig. Nem tudom kinyújtani a jobb lábamot emiatt. A hónaljam és hátam is fájnak. Miközben vertek, vallattak is: „Honnan jöttél?” „Na, ki a csempész?” Három órán keresztül tartottak a határon, aztán átküldtek Ukrajnába.¹⁷

Az ilyen, verésre utaló állítások valóban ritkák, bár a verbális bántalmazás sokkal gyakoribb. A szlovákiai tapasztalataikra emlékező migránsok leggyakoribb panasza, hogy a hatóságok figyelmen kívül hagyták a menedékjogi kérelmeiket, és olyan dokumentumokat írtak alá velük, amelyeket nem értettek. Egy 36 éves afgán állampolgár, akit 2010 márciusában térítettek vissza Szlovákiából, így emlékezik:

Még esélyt sem adtak arra, hogy beszéljünk arról hogy menekültek vagyunk és menedékjogot kapjunk Szlovákiában. Mondtuk, hogy ügyvédet szeretnénk. Mondtuk, hogy az ENSZ beavatkozását kérjük. Menedékjogot kértünk. Semmiképpen nem egyeztek bele. Ujjlenyomatot vettek tőlünk, fényképeket készítettek. Nem vertek meg, de csúnyán beszéltek velünk, kiabáltak. Aláírták velünk az Ukrajnába való deportálásra vonatkozó iratokat. Én nem akartam aláírni, de mivel láttam, hogy ettől feldühödnek, inkább aláírtam. Volt ott egy nagyon rossz tolmács, aki semmit nem tudott

¹⁶ Human Rights Watch interjú B-20, Zhuravychi, 2010. június 15.

¹⁷ Human Rights Watch interjú B-14, Zhuravychi, 2010. június 14.

elmagyarázni, és segíteni sem. Egyetlen éjszakát töltöttünk Szlovákiában, aztán visszaküldtek Ukrajnába.¹⁸

Ismét mások arról beszéltek, hogy a szlovákiai rendőrség nemcsak a menedékjogi kérelmeket hagyta figyelmen kívül, hanem az orvosi ellátás szükségességét is. Egy 20 éves férfi tagja volt egy olyan csoportnak, akiket csúnyán megvertek és megsebeztek az embercsempészek, de nem kaptak egészségügyi ellátást a szlovákiai hatóságoktól:

Mondtam, hogy menedékjogot szeretnék. Ő [a szlovák rendőrtiszt] nem válaszolt. Egy autóba ültettek bennünket, visszavittek oda, amerről jöttünk, és bevittek egy rendőrőrsre. Az ottani rendőrökön másfajta egyenruha volt, mint azokon, akik elfogtak. Adtak nekünk vizet. Vizesek, sárosak voltunk. Adtak takarókat. Háromszor kértem orvost. Beszéltem angolul is, elmondtam, hogy sebesült vagyok. Ugyanakkor menedékjogot is kértem. Egyenként hívtak be bennünket akkor éjjel. Mindenkinek én fordítottam. Megkérdezték, honnan jövök, milyen nemzetiségű vagyok, mit csinálok itt. Egyértelműen kifejeztem azt, hogy menedékjogot kérek. Aztán ujjlenyomatot vettek, kaptunk ételt. Jól bántak velünk, már az étel szempontjából. Fájt a fejem, de nem adtak fájdalomcsillapítót. Egy másik férfi, aki elveszítette az ujjait, két vagy három órán keresztül vérzett. Szóltam, hogy orvosra volna szüksége, de semmit sem csináltak. Hideg volt a szobában, kint meg esett az eső...

Ügyvéddel nem találkoztunk, csak rendőrökkel. Bűnözőkként kezeltek bennünket. Meztelenül kutattak át, ráadásul kint, a rendőrőrs folyosóján... Aztán dokumentumokat írtattak alá velünk. Azt mondtam, hogy nem fogom aláírni, mert nem értem, amit ott ír. Mégis azt mondták, hogy érdekem aláírni, és egyre csak erőltettek. Mindannyiunkkal aláírtatták azokat a papírokat. Nem is akarták megmondani, hogy miről van szó... Húsz perc múlva valaki elkezdett kiabálni. Kiderül, hogy visszaküldenek.¹⁹

A gyorsított eljárás elméletileg csak azon személyekre vonatkozik, akik a határtól 30 km körzeten belül, a határátlépéstől számított 48 órán belül kerülnek elfogatásra. És bár a migránsok időre és távolságokra vonatkozó becslései elnagyoltak, néhányuk, közöttük egy 22 éves indiai is biztosan állította, hogy jelentős utat tettek meg Szlovákia területén belül:

¹⁸ Human Rights Watch interjú B-19, Zhuravychi, 2010. június 15.

¹⁹ Human Rights Watch interjú B-34, Uzhgorod, 2010. június 18.

Miután beléptem Szlovákiába, öt napig gyalogoltam. Nem volt sem ételem, sem vizem. Elmentem Snina mellett, azt hiszem, Pozsony közelébe értem. Már nagyon messze voltam. Kb. reggel nyolc körül kaptak el az úton, 2010. május 22-én. Esett az eső, nagyon hideg volt. Mondtam a rendőröknek, hogy muszáj itt maradnom. Nem volt ott semmilyen tárgyalás, még bíró sem. Csak a rendőrök. Négy rendőrautót hívtak oda. Betettek egy autóba, aztán 45 perc múlva már a rendőrőrsön voltunk. Ujjlenyomatot vettek, leírták a nevünket.

Adtak egy papírt, és azt mondták, hogy ha aláírom, maradhatok. Aláírtam azt a dokumentumot, pedig nem is értettem, erre meg deportáltak. Nem mondtam meg nekik, hogy Ukrajnából jöttem. Nem találtak semmilyen iratot a ruháimban, amely Ukrajnára utalt volna. Egy rendőrautóval legalább egy óráig tartott az út az ukrán határig. A szlovák rendőrök rendesen bántak velünk. Visszaküldtek Ukrajnába még aznap, délután 4, 5 tájékán. Még csak be sem sötétedett.²⁰

A szlovák tisztviselők állítása szerint az, hogy ki részesül a gyorsított eljárásban az Ukrajnába való visszafogadáskor a határőrök közötti kapcsolatoktól függ. Azt mondják, hogy az együttműködés akadálytalanul működik, és hogy az ukrán hivatalnokok legtöbb esetben nem kifogásolják a visszafogadási kérelmeket. Az ukrán tisztviselők hajlamosak úgy gondolni, hogy a határ közelében elfogott migránsok egyenesen Ukrajnából indultak. A szlovák hivatalnokok állítása szerint, mely gyakran ellentmond a migránsok beszámolóinak, mindig jelen van egy hivatásos tolmács, és hogy az iratokat mindig felolvassák a migránsoknak, mielőtt a hivatalnok, a tolmács és a kitoloncolandó személy aláírná.²¹

2009 decemberében, közvetlenül az EU és Ukrajna közötti visszafogadási egyezmény hatályba lépése előtt, a szlovák Belügyminisztérium megszüntetett egy egyezményt az UNHCR valamint a Slovak Human Rights League jogvédő szervezetekkel, mely 2007 óta lehetővé tette a nem kormányzati szervezeti ügyvédek számára a határokon végbemenő visszafordítási eljárások felügyeletét. Jelenleg a nem kormányzati szervezetek csak olyan migránsokat érnek el, akiket nem lehetett a gyorsított eljárással azonnal visszaküldeni, és akik speciális fogvatartási központokba kerülnek átszállításra.²²

²⁰ Human Rights Watch interjú B-35, Chop, 2010. június 19.

²¹ Human Rights Watch interjú Milan Tvorikkal, A külügyi rendőrség igazgatójával, Szlovák Belügyminisztérium, Pozsony, 2010. Szeptember 9.

²² Human Rights Watch interjú Miroslava Mittelmanovával, Slovak Human Rights League, Pozsony, 2010. szeptember 9.

A Szlovákiából való kitoloncolásra vonatkozó határozat kizárólag a külügyi rendőrség hatásköre a határon. A pozsonyi külügyi rendőrségi tisztviselők szerint a határőrök hajlamosak megfontolni, hogy a migráns veszélynek van kitéve, ha visszakérül Ukrajnába. Ugyanakkor nem ismerték az UNHCR álláspontját, mely szerint Ukrajna nem biztonságos harmadik ország.²³

Egy migránsnak elvileg jogában áll az adminisztratív kiutasítási döntést 15 napon az illetékes rendőrsőn megfellebbezni, illetve egy bíróságon, amennyiben a fellebbezést nem hagyják jóvá. A rendőrség dönti el, hogy felfüggeszti-e egy fellebbező személy kiutasítási eljárását. Amennyiben a rendőrség úgy dönt, hogy a kiutasítási eljárást nem függeszti fel, ezt a tényt nem lehet megfellebbezni, még akkor sem, ha a másik fellebbezés kapcsán nem született döntés. A határőrség nem tudta megmondani pontosan, hogy hány migráns fellebbezte meg a kiutasítási határozatot a határon, és hányszor cselekedtek tetszés szerint a még folyamatban lévő fellebbezéssel rendelkező személyek kiutasítása ügyében. A kiutasítási parancsok megfellebbezése általában nem teszi lehetővé a kiutasítás felfüggesztését, a Slovak Human Rights League szerint. Ennek következtében a migránsok nem is élnek a kiutasításuk megfellebbezésének lehetőségével.²⁴

A kiutasítási parancs általában magában foglal egy 5 éves belépési tilalmat is.²⁵ A szlovák tisztviselők szerint a kísérő nélküli gyerekeket nem küldik vissza Ukrajnába a visszafogadási egyezmény értelmében, és a külügyi rendőrségnek kötelessége a magukat kiskorúaknak valló egyéneket átadni a gyermekvédelmi hatóságoknak.²⁶ Mindezek ellenére a visszaküldött gyerekek beszámolóit másról tesznek tanúbizonyságot.

²³ Human Rights Watch interjú Milan Tvorikkal, Pozsony, 2010. szeptember 10. A 2007 októberében megjelentetett állásfoglalásukban, mely az ukrán menedékkérelmek visszafordítására vonatkozik, az UNHCR a következőket javasolja: „az államok tartózkodjanak attól, hogy harmadik országbeli menedékkérőket Ukrajnába térítsenek vissza” (52. paragrafus, 14. oldal), és továbbra is ezen az állásponton van, még a 2010 májusában kiadott javaslataiban is, melyek az ukrán menekültek és menedékkérelmek védelmére vonatkoznak (1. oldal).

²⁴ Human Rights Watch interjú Branislav Cervenkával, Külügyi Rendőrség, Szlovák Belügyminisztérium, Pozsony, 2010. szeptember 10. A Human Rights Watch interjút készített egy palesztin menedékkérelmet kérvényező személlyel, akit 2010. június 16-án térítettek vissza Szlovákiából Ukrajnába, birtokában egy arab nyelvű brosúrával a menedékkérelmekhez való jogáról, valamint egy olyan közigazgatási kiutasítási végzéssel, mely szerint a fellebbezés nem opció, mivel ő a közrendet veszélyeztető személy. A kiutasítási végzés tartalmazta egy szlovák tolmács nevét, de aláírást nem. A végzés másolata a Human Rights Watch birtokában van.

²⁵ A Human Rights Watch megszerezte a migráns kiutasítási végzését, mely magában foglalja a beutazási tilalmat, és a külföldi állampolgárok tartózkodására vonatkozó törvény 56(1) cikkelyére utal. (A végzés másolata a Human Rights Watch birtokában van.)

²⁶ Human Rights Watch interjú Milan Tvorikkal, és Lydia Mlynkovával, szociális és gyermekvédelmi hatóság, Munkaügyi és Szociális Minisztérium, Pozsony, 2010. szeptember 10.

Egy 17 éves, kísérő nélküli afgán fiú, akit 2009 végén vagy 2010 elején deportáltak Szlovákiából, a következőket mesélte:

Átkeltünk a szlovák határon, de elfogtak. Megkértük a rendőröket, hogy segítsenek rajtunk. Egy nap és egy éjszaka után deportáltak. A szlovák katonák rendesen bántak velünk. Nem kérdezték meg, miért jöttem el Afganisztánból. Csak a koromra kérdeztek rá. 1992. október 1-jét mondtam nekik. Le is írtam egy papírra a dátumot. Nem értettem azt a papírt, amit aláírtam. Azt mondták, hogy valamilyen migránsi táborba visznek majd, de deportáltak.²⁷

Egy 16 éves szomáliai lány, aki fiatal felnőtt férjével utazott, elfogásra került Szlovákiában 2010. május 7-én, és másnap visszatért. Nem tudjuk, hogy úgy kezelték-e, mint akinek nincsen kísérője, de elmondta, hogy 1994-ről 1984-re változtatták a születési évét:

Mondtuk, hogy a születési dátum hibás. Sírtam is, de nem hallgattak rám. Kértem őket, hogy hagyjanak maradni. Mondtuk, hogy szomáliai menekültek vagyunk. Ujjlenyomatot vettek, és egy éjszaka után kitoloncoltak.²⁸

Magyarország

A Human Rights Watch 14 migráns beszámolóját hallgatta meg, akik Magyarországról kerültek visszafordításra, öten 2008-ban, négyen 2009-ben, és öt 2010 első hónapjában, az EU és Ukrajna közötti visszafogadási egyezmény hivatalos hatályba lépését követően.²⁹

Egy kivétellel a Magyarországról visszafordított és a Human Rights Watch által meginterjúvolt migránsok közül senki sem jelentette, hogy a határőrök vagy a rendőrség megverte volna őket, és sokan megfelelő bánásmódról számoltak be. Mégis szinte minden interjúalany elmondta, hogy menedékjogot kértek, de kérésüket nem vették figyelembe, és hogy olyan dokumentumokat írtak alá velük, akár kényszerből, akár ravaszság útján, amelyeket nem értettek, vagy azt mondták nekik, hogy egy átvételi központba viszik őket, mielőtt visszaküldték volna őket Ukrajnába. Egy 24 éves szomáliai, akit 2010 februárjában fogtak el Magyarországon, a következő jellegzetes beszámolót mondta el:

²⁷ Human Rights Watch interjú B-39: titkos időpont és hely.

²⁸ Human Rights Watch interjú B-27, Zhuravychi, 2010. június 15.

²⁹ Egyes migránsokat többször visszaküldtek Magyarországról.

Bevittek egy magyarországi rendőrsre. Mindegyikünket külön szobába vittek. Kérdéseket tettek fel – honnan jöttem, hogyan érkeztem. Azt mondtam, hogy Oroszországból jöttem, és hogy Szómáliai vagyok. Mondtam, hogy menedékjogot kérek. Azt mondták, hogy rendben, és hogy elvisznek egy táborba. Aztán ujjlenyomatot vettek, fényképeket készítettek. Dokumentumokat írtunk alá. Azt mondták, hogy ha aláírom, akkor elvisznek a táborba. Csak ezért írtam alá...

Kedvesek voltak. Pucéra vetkőztettek, és átvizsgáltak. Feljegyezték a tulajdoni tárgyainkat. Nem volt tolmács. Délután háromkor tartóztattak le. Éjjélkor deportáltak. Egy kis kenyeret és vizet kaptunk. Aztán azt mondták, hogy „menjünk”, és hogy a táborba visznek a kocsival. Vettem a táskámat. Amikor bezártam az ajtót, azt mondták: „Deportálunk Ukrajnába, és három évig nem jöhettek vissza”. Sírni kezdtem, és kérleltem őket, hogy ne küldjenek el. A többiek is sírtak.³⁰

A magyar bevándorlási hatóságok ragaszkodtak ahhoz, hogy csak olyan személyeket térítenek vissza Ukrajnába, akikkel kapcsolatban bizonyíték van arról, hogy egyenesek Ukrajnából jöttek, és hogy az elfogatásuk helyének a határtól számított távolsága nem számít. Kerezsine Petis Olga, külügyi rendőrségi tisztviselő magyarázata szerint a protokoll a következő:

Ha bizonyítani tudjuk, hogy valaki Ukrajnából jött, akkor azok Ukrajna felelősségét képezik. Amennyiben erre nincsen bizonyíték, illetve arra sem, hogy Ukrajnában laktak volna, a bevándorlási bizottság elé kerül az ügyük. Nem érvényes a 30 kilométer szabálya. Nem számít, hogy csak egy métert halad, vagy akár egy nagyobb távolságot tesz meg; szükséges bizonyítani a jogsértő határátlépést. Amennyiben nem tudjuk az adott személyt visszaküldeni, az illetékes hatóság a bevándorlási iroda.³¹

Petis véleménye szerint az ukrán és magyar határőrök közötti közreműködés megfelelő, és hogy ritkán történt meg, hogy az ukrán határőrök kétségbe vonták egy-egy migráns visszaküldését.³² Bevallása szerint:

³⁰ Human Rights Watch interjú S-81, Uzhgorod, 2010. június 17.

³¹ Interjú Kerezsine Petis Olgával, Külügyi Rendőrség, Nyírbátor, Magyarország, 2010. június 22.

³² 2009 óta az ukrán hatóságok minden szlovák és magyar visszaküldési végzést elfogadtak.

A határon találkozunk az ukrán határőrökkel, megmutatjuk a bizonyítékokat (mármint hogy a visszaküldött személy illegálisan lépte át az ukrán–magyar határt). Magyarország bizonyíték hiányában nem küld senkit vissza. Ukrajna és Magyarország között nagyon jó a közreműködés. Ukrajna nagyon kooperatív. Az ukrán hatóságok hatékonyan veszik vissza ezeket a személyeket, hiszen a csempészhálózatokkal kapcsolatban ki szokták őket hallgatni.³³

Petis bevallása szerint a rendszer teljesen másképp működik, ha valaki menedékjogot kér: „Ha valaki menedékjogot kér, a kérést ki kell vizsgálni, még akkor is, ha bizonyíthatóan Ukrajnából jött”.³⁴ A menedékjogot kérők, akiket Magyarországról fordítottak vissza, vitatják az álláspontját az eljárással kapcsolatban. Egy szomáliai férfi beszámolójának megfelelően, akit 2009 júliusában küldtek vissza Magyarországról, közölte a magyar hatóságokkal, hogy Ukrajnából jött, ugyanakkor egyértelműen menedékjogért folyamodott fel:

Mindenki kapott kenyeret, vaját és egy liter vizet. Miután ezeket átadták, és megláttuk a magyar zászlót, nagyon boldogak lettünk, hiszen azt hittük, hogy ott élhetünk majd. Egy angolul beszélő lány jött oda. Ahová bevittek, a falon az UNHCR zászlója volt, a rendőrkapitányságon. Megkérdezte, hogyan érkeztünk, hogy mi a nemzetiségünk, és ilyeneket. Mindegyik kérdésre válaszoltunk, hogy Ukrajnából jöttünk, és hogy menedékjogot kérünk. Azért kérünk segítséget, mert Szomáliában háború van, és menedékjogot szeretnénk. Amikor azt kérdeztük, hogy ez vajon lehetséges-e, azt mondta, hogy ő csak tolmács.

Este hatkor kaptak el. Ujjlenyomatot vettek, fényképeket készítettek. Ott aludtunk, Magyarországon. Matrac nélküli ágyakhoz bilincseltek. Bezárták az ajtót, és mindenkit az ágyhoz bilincseltek. Négy óra elteltével vették le a bilincseket. Ha vécére kellett mennünk, szólnunk kellett. 24 órát maradtunk az őrön. 20 percnyi autóút után ukrán zászlót pillantottunk meg. Kiment belőlünk minden erő... Senkit sem hívhattunk fel. Egyikünk lány volt, ketten kiskorúak. Mindenkit visszafordítottak.³⁵

³³ Interjú Kerezsiné Petis Olgával.

³⁴ Ua.

³⁵ Human Rights Watch interjú S-22, Vinnytsia, 2010. május 24.

Úgy tűnik, hogy gyakorlatban a magyar hatóságok nem kedveznek a határátlépő kiskorú gyermekeknek sem. Egy 16 éves afgán fiú azt mondta, hogy a tisztviselők nem vitatták egy percig sem a korát, ettől függetlenül visszaküldték:

16 órán keresztül mentem az erdőben Magyarországon. Egy baráttal és egy csempésszel voltunk. Kimentünk az útra, ahol a rendőrség jött, és kérte a papírjainkat. Bevittek az őrre, átkutatták a zsebeinket. Határőri egyenruhát viseltek. 2010. április 19-én fogtak el, és április 20-a reggel küldtek vissza. A magyar rendőrség viselkedése jó volt. A csempész megszökött. Amikor elkaptak, azt mondtam, hogy menekült vagyok. Ott volt egy palesztin hölgy, aki tolmácsolt. Megkérdeztem, hogy hol vagyunk, és azt mondta, hogy Magyarországon. Egy UNHCR-es hölgy vette át az ügyemet. Magyar volt.

Megmondtam a korom (16 éves). A barátom sem töltötte még be a 18-at. Elfogadták ezt a dátumot, beírtuk a papírokba. A kitoloncolási iratokban is ez a dátum szerepel, illetve minden iratomon. Azt mondták, hogy segíteni fognak, és deportáltak.³⁶

Egy szomáliai lánynak, akit 16 évesen fordított vissza a magyar rendszer, hasonló a beszámolója, és még abban is megegyezik, hogy 24 órát töltött Magyarországon fogságban.³⁷ Egy külügyi rendőrségi tiszt azt mondta a Human Rights Watch-nak: „A gyerekeket ugyanúgy kezeljük, mint a felnőtteket. Ha megemlítik a menedékjogot, nem küldhetjük vissza őket. Ha van bizonyíték afelől, hogy Ukrajnából jöttek, és nem kérnek menedékjogot, vissza kell küldeni őket Ukrajnába, a korukra való tekintet nélkül. Miért is ne?”³⁸

Ezzel szemben a budapesti bevándorlási és rendőri hatóságok a magyar jogszabályoknak megfelelően válaszolták meg ezt a kérdést, és fenntartották azt az álláspontot, mely szerint a gyermekeket csakis családegyesítés céljából lehet visszaküldeni, illetve megfelelő intézményi védelmet kell biztosítani részükre, és hogy nem tartóztathatók le. Nem álltak

³⁶ Human Rights Watch interjú B-42, Latorytsia, 2010. június 21.

³⁷ Human Rights Watch interjú S-94: titkos időpont és hely.

³⁸ Human Rights Watch interjú Kerezsiné Petis Olgával és Kakocz Krisztinával Külügyi Rendőrség, Nyírbátor, Magyarország, 2010. június 22.

rendelkezésükre statisztikai adatok, de állításuk szerint ritka jelenség az, hogy kísérő nélküli gyerekeket visszaküldjenek.³⁹

A budapesti illetékeseknek megfelelően egy harmadik országbeli állampolgár Ukrajnába való deportálására vonatkozó döntést együttesen hozza meg a Külügyi Rendőrség és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH). A külügyi rendőrség kihallgatja a határon letartóztatott embert, és aztán konzultál a BÁH-hal, hogy a kitoloncolás nem ütközik-e Magyarország non-refoulement elvébe a Menekültjogi Egyezmény és az Emberi Jogok Európai Egyezménye értelmében. A BÁH szakértői véleményt állít ki az interjú alapján, mely kötelező érvényű a rendőrségre nézve.

Megkérjük a BÁH-ot, hogy készítsen el egy szakértői véleményt arra vonatkozóan, hogy a (harmadik országbeli állampolgár) visszaküldése lehetséges-e. A BÁH az eredeti ország és az ENSZ jelentései alapján hozza meg a döntését. Ezek értelmében Ukrajna biztonságos ország... A BÁH mindig azt mondja, hogy a személy visszaküldhető. A BÁH még egyszer sem mondta azt, hogy valakit ne küldjenek vissza. Nem tudunk nemleges válaszlól.⁴⁰

A rendőri hatóságok elmagyarázták, hogy az a személy, aki ellen kitoloncolási végzés van érvényben, 8 napon belül fellebbezheti azt a bíróságon, és a döntésnek 15 napon belül meg kell történnie. Ennek ellenére az ilyen fellebbezéseknek nincs felfüggesztő hatálya a kitoloncolásra, és a kitoloncolás megtörténhet akkor is, ha a fellebbezés még nem került elbírálásra. Arra a kérdésre, hogy a határon sok fellebbezést írnak-e, a határőrök azt felelték: „Nagyon ritkán fordul elő, hiszen a döntéseink erősen megalapozottak”.⁴¹ Magyarország nem teszi lehetővé a nem kormányzati szervezeteknek, hogy felügyeljék a kitoloncolási eljárást a határőrségen.⁴²

Magyarország és Szlovákia nemzetközi jogi kötelezettségei a migránsok és menedékkérők visszaküldésével és a menedékkérés iránti joggal kapcsolatosan

³⁹ Human Rights Watch interjú Ördög Istvánnal, elnök, és Szép Árpáddal, intézményvezetővel, Menekültügyi Igazgatóság, Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, valamint Tari Jánossal, aligazgató, és Bajnóczi Gergellyel, rendőrfőhadnaggal, Külügyi Rendőrség, Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2010. szeptember 9.

⁴⁰ Human Rights Watch interjú Tari János aligazgatóval, és Bajnóczi Gergely rendőrfőhadnaggal, Külügyi Rendőrség, Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2010. szeptember 9.

⁴¹ Ua.

⁴² Ennek ellenére lehetővé teszi a Magyar Helsinki Bizottság ügyvédei részére, hogy megvizsgálják a visszaküldött személyek rendőrségi iratait, akiknek neveit és felhatalmazását megszerezték. Human Rights Watch interjú Julia Ivannal, Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2010. szeptember 8.

A nemzetközi menedékjogban és emberi jogokban lefektetett non-refoulement elv tiltja a személyek kiadását vagy visszaküldését olyan helyre, ahol üldözésnek, kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak lennének kitéve.⁴³

A menekültek státuszáról szóló 1951-es egyezmény tiltja a menekültek visszaküldését, „bármilyen formában”, olyan helyekre, ahol életük vagy szabadságuk veszélyeztetett.⁴⁴ Magyarország és Szlovákia, valamint az összes többi EU-tagállam, a menekültek és menedékkérők visszatérítését tiltó elv hatálya alá esnek a Menekültekről szóló egyezmény és az 1967-es Protokoll felvállalása következtében.

A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód elleni Egyezményben lefektetett nemzetközi emberjog és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (ICCPR) szintén tiltja a kínzás veszélyének kitett személyek visszaküldését. Az ENSZ emberjogi bizottsága az ICCPR okmányban részletezi a tiltást, megfogalmazva, hogy az államok „nem tehetik ki az egyéneket más országba való visszatérésükkor rájuk váró kínzásnak vagy kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek, azáltal, hogy kiadják, elűzik vagy visszaküldik.”⁴⁵

Az EU-államokat szintén kötelezi az Európai Unió Alapjogi Chartája, hogy ne távolítsanak el, ne utasítsanak ki, és ne adjanak ki senkit olyan államba, ahol komoly veszélye áll fenn annak, hogy kínzásnak vagy egyéb embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek teszik ki.⁴⁶ Az elvet a menekültstátusz megadásáról és visszavonásáról szóló eljárásokat előíró és a menekültstátuszra való alkalmassági feltételek szabályairól vagy a nemzetközi védelem egyéb alapjairól szóló EK irányelvekben fektetik le, amelyeket minden egyes tagállam nemzeti jogszabályában alkalmaztak.⁴⁷ Továbbá, az Európai Unió Alapjogi Chartája kötelezi az EU tagállamokat arra, hogy biztosítsák a menedékjogot.⁴⁸

⁴³ A kínzásnak vagy embertelen, megalázó bánásmódnak kitett személyek visszaküldésére vonatkozó tilalom abszolút. A Menekültekről szóló egyezmény 1.6F cikke felsorolja azokat a helyzeteket, melyekben az üldözés elől menekülők kizárhatók a menekültek védelméből.

⁴⁴ A menekültekről szóló egyezmény 1.A.2. cikke.

⁴⁵ Ez Emberi Jogi Bizottság 20. számú Általános Véleménye (1992) (HRI/HEN/1/Rev. 1, 1994. július 28.) az 1996-os Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezményokmánya 7. cikkéről.

⁴⁶ Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 19.2 cikk.

⁴⁷ A Tanács 2005/85/EK Irányelve (2005. december 1.) a menekültstátusz megadására és visszavonására vonatkozó tagállami eljárások minimumszabályairól. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:326:0013:01:EN:HTML> (2010. szeptember 14-i állapot); A Tanács 2004. április 29-i 2004/83/EK irányelve a harmadik országok állampolgárainak, illetve a hontalan személyeknek menekültként vagy a más okból nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésének feltételeiről és az e státusok tartalmára vonatkozó minimumszabályokról. <http://www.stranieriinitalia.it/briguglio/immigrazione-e-asilo/2008/aprile/direttiva-83-2004-en.html> (2010. szeptember 14-i állapot).

⁴⁸ Az Európai Unió 2007. december 14-én elfogadott és 2009. december 1-én hatályba lépett Alapjogi Chartája, 2007/C 303/01, 18. cikk

A kísérő nélküli gyermekek visszaküldésével kapcsolatosan az EU tagállamokat kötelezi az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye, amely nemcsak tiltja a kínzásnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek kitétek visszaküldését, hanem kötelezi az államokat arra is, hogy a gyermek legjobb érdekét „elsődleges szempontként” tartsák szem előtt, amikor a gyermek visszaküldéséről határoznak.⁴⁹ Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága - az Egyezmény alkalmazását felügyelő szerv - előírja, hogy a kísérő nélküli gyermekek visszaküldése nem választható, ha „valószínűsíthető a kockázat”, hogy a visszaküldés a gyermek alapvető jogainak megszegéséhez vezetne, különösképpen, ha a non-refoulement elve alkalmazandó.⁵⁰

Az embertelen és megalázó bánásmód megítélésének szempontja jóval alacsonyabb határértékekkel dolgozik a gyermekek esetében, mint a felnőttek esetében. Az Európai Emberi Jogi Bíróság *Mubilanzila Mayeka és Kaniki Mitunga v. Belgium* ügyében, amely egy ötéves kongói lány deportálását tárgyalta, arra a következtetésre jutott, hogy a gyermeket a deportálás embertelen és megalázó bánásmódnak teszi ki, többek között azért, mert Belgium „Nem bizonyosodott meg arról, hogy a származási országába való visszatérésekor [a gyermeknek] megfelelő ellátásban lenne-e része, illetve nem vette figyelembe a valós helyzetet, amelybe ezáltal kerülne.”⁵¹

Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény hatékony orvoslathoz való jogot biztosít minden olyan személy számára, akinek jogai és szabadságai az Egyezményben előírtak szerint megszegésre kerültek.⁵² Az Európai Emberi Jogi Bíróság kiemelte, hogy az államok kötelezettsége hatékony orvoslathoz biztosítani a jogok megszegésének kockázata ellen, és hogy a „13. cikkben előírt orvoslathoz mind a gyakorlatban, mind jogszerűen „hatékonyan” kell lennie.”⁵³

Az EU-Ukrajna közötti visszafogadási megállapodás előírásai elsődlegesen a személy Ukrajnába való visszatérésének operatív részével foglalkoznak, és nem tartalmazzak

⁴⁹ Gyermekjogi Bizottság, 3. cikk 1. bekezdés.

⁵⁰ Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának 6. sz. Általános Véleménye, 84. bekezdés.

⁵¹ Az Európai Emberi Jogi Bíróság 2006. október 12-i ítélete *Mubilanzila Mayeka és Kaniki Mitunga v. Belgium* ügyében, (13178/03 sz. kereset), megtekinthető itt www.echr.coe.int, 68. bekezdés.

⁵² ECHR, art. 13.

⁵³ „Másodszor, még ha a hibázás kockázata gyakorlatilag elhanyagolható is... szem előtt tartandó, hogy a 13. cikkben lefektetett követelmény és az Egyezmény többi előírása biztosítékot képez, és nem csupán szándéknyilatkozatot vagy gyakorlati megegyezést.” Az Európai Emberi Jogi Bíróság *Conka v. Belgium* ügyében, (51564/99 sz. kereset), 2002. május 5-én hozott ítélete, megtekinthető itt www.echr.coe.int, 83. bekezdés. Az Európai Emberi Jogi Bíróság, *Z és társai v. az Egyesült Királyság* ügyében, 29392/95 sz. kereset, 2001. május 10-én hozott ítélete, megtekinthető itt www.echr.coe.int, 108. bekezdés.

biztosítékokat a migránsok emberi jogaira vonatkozóan. Azonban a megállapodás nem érinti az EU-tagállamok nemzetközi emberjogból származó kötelezettségeit.⁵⁴

Amint e jelentés kimutatta, a migránsok a kínzás vagy embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés reális kockázatával szembesülnek Ukrajnába való visszatérésükkor. Továbbá ki vannak téve az Ukrajnában való önkényes fogvatartásnak. Ukrajna diszfunkcionális és korrupt menedékügyi rendszere gyakorlatilag megfosztja a menekülteket a védelemtől.

A Human Rights Watch kutatása több menedékkérő állításáról számol be, mely szerint Szlovákia és Magyarország megtagadta számukra a menedékkérés iránti jogot, és egyik ország sem tartotta szem előtt a gyermek legjobb érdekét, amikor gyermekeket Ukrajnába küldtek vissza. Sem Szlovákia, sem Magyarország nem biztosít jelenleg hatékony orvoslátot a jogban vagy gyakorlatban, amely a migránsokat az alapvető jogaikkal ellentétes bánásmód ellen megvédené. A szlovák rendőrség rutinszerűen zárja ki a fellebbezések felfüggesztő hatályát már a benyújtás előtt, és a magyar Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal a gyakorlatban nem becsüli fel érdemben az Ukrajnába való visszaküldéssel járó kínzás vagy üldözés veszélyét. Továbbá, egyik ország sem teszi lehetővé a független szervezetek számára a visszaküldési eljárásaik teljeskörű megfigyelését.

E jelentés kimutatta, hogy Szlovákia és Magyarország megszegte a non-refoulement elvét mind a menedékügyi és emberjogi értelemben, mind az EU jogban előírt, menedék megadása iránti kötelezettségük vonatkozásában. A jelentés beszámol arról, hogy az ukrán hatóságok a Szlovákiából és Magyarországról visszatérő migránsokat kínzásnak, embertelen és megalázó bánásmódnak vetették alá, és a Szlovákiából és Magyarországról visszaküldött menedékkérők számára nem biztosított a hatékony védelem az olyan helyre való visszatérés ellen, amellyel szemben az üldözéstől vagy egyéb súlyos bánatolmtól való indokolt félelmet táplálnak.

⁵⁴ Megállapodás az Európai Közösség és Ukrajna között a személyek visszafogadásáról, előszó.